

תאריך: ו' תמוז תשס"ה
13 יולי 2005

מספרינו: 793/04, 497/05 ואח'

חוות דעת

ייצוג בבית המשפט לתביעות קטנות

1. מתלונות שהוגשו לנציבות תלונות הציבור על שופטים (להלן – הנציבות), עולה סוגיה בעייתית הקשורה בדרך ניהול המשפט בבית המשפט לתביעות קטנות, היא סוגיית הייצוג. כך למשל בדיון שהתנהל באחד מבתי המשפט לתביעות קטנות, איפשר בית המשפט לעורך דין לעמוד לצד הנתבע, לייצג לו וללחוש לו ואף לטעון לעניין פסיקת הוצאות, אף שלא הורשה לו לייצגו. במקרה אחר, יוצגה הנתבעת – חברת ביטוח – על ידי איש ביטוח ממשרדה בעוד אשר לתובע לא אופשר להיות מיוצג על-ידי גורם כלשהו. במקרה אחר, יוצגה חברת ביטוח על ידי עורך דין, עובד החברה, שהופיע כעובד החברה ולא כעורך דין, בעוד שלתובע לא אופשר להיות מיוצג.

2. אף שהזכות לייצוג היא זכות יסוד המעוגנת בזכות למשפט הוגן (ראה חוות דעתי מיום 30.5.04 מס' 3 בדו"ח הנציבות לשנת 2004), נקבעו לגביה הסדרים מגבילים בבית המשפט לתביעות קטנות, כאמור בסעיף 63 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב] תשמ"ד-1984, שזו לשונו:

63. ייצוג

(א) ייצוג בעל דין בבית משפט לתביעות קטנות על ידי עורך דין יהיה רק ברשות בית המשפט ומטעמים מיוחדים שיירשמו; בעל דין רשאי, ברשות בית המשפט, להיות מיוצג על ידי ארגון שקבע לענין זה שר המשפטים, ובמקרה זה ירשה בית המשפט לבעל הדין שכנגד להיות מיוצג כפי שיורה.

(ב) על אף הוראות סעיף קטן (א), יכול אדם, באישור בית המשפט לתביעות קטנות, לייצג בעל דין בבית משפט לתביעות קטנות, אם בעל הדין ייפה את כוחו לכך וייפוי הכוח הוגש לבית המשפט לתביעות קטנות; אין לייצג אדם לפי סעיף קטן זה –

- (1) אם המייצג עוסק בייצוג בדרך קבע;
- (2) אם הייצוג נעשה במהלך הרגיל של עסקיו של המייצג;
- (3) אם הייצוג נעשה בתמורה.

הכלל הוא איפוא כי בבית המשפט לתביעות קטנות מופיעים הצדדים כשהם בלתי-מיוצגים ואין להם זכות קנויה לייצוג על-ידי עורך-דין, אלא "רק ברשות בית-המשפט ומטעמים מיוחדים שיירשמו" (בג"צ 2214/01 יוסי וינדזברג נ' בית המשפט לתביעות קטנות, פדאור 01(6) 427; בר"ע 2194/00 גבריאל אבייב נ' מרדכי אלקיים, פדאור 00(6) 303; בש"א 5151/99 שיכון ופיתוח לישראל בע"מ נ' אבירם חסון, פ"ד ס(3) 490, 509-510).

3. ההוראות המיוחדות לעניין ייצוג בבית המשפט לתביעות קטנות נועדו להגשים את תכליותיו של מוסד זה. הן נובעות מטיבו ומאופיו של בית המשפט לתביעות קטנות, המאפשר הכרעה בסכסוכים אזרחיים על סכומי כסף קטנים יחסית, בדרך מיוחדת המצטיינת בפשטותה, גמישותה ויעילותה (ראו: רע"א 5795/00 יונתן דה פו נ' מרדכי ברלן, פדאור 00(3) 388; בר"ע (ירושלים) 288/95 ניקולאי נ' אדלר משה, תק-מח 96(1) 196). על כך נאמר:

"מילות המפתח בכל הנוגע להליכי הדיון בתביעות קטנות הן מהירות, עלות נמוכה והיעדר פורמאליות. להשגת יעדים אלה היה המחוקק מוכן לסטות מכללי הדיון הרגילים.... אם כי הליכי דיון מהירים, זולים ובלתי פורמאליים אינם תכליתו של מוסד התביעות הקטנות, יש לייחס להם חשיבות ראשונה במעלה, באשר בלעדיהם לא ניתן להגשים את התכלית שלשמה נוצר מוסד זה, היא פתיחת שערי המשפט בפני האזרח הקטן" (רע"א 292/93 אריה סרבו נ' ע. אופק בע"מ, פ"ד מח(3) 177, 191).

4. יש להקפיד על כך שההסדרים המיוחדים לעניין ייצוג בבית המשפט לתביעות קטנות ייושמו על בעלי הדין באופן שוויוני. על חשיבות השוויון בין בעלי הדין מוצאים אנו במקורותינו דברים שלא נס ליחסם עד עצם היום הזה:

"אי זהו צדק המשפט זו השויית שני בעלי דינין בכל דבר. לא יהא אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דברין. ולא יסביר פנים לאחד וידבר לו רכות וירע פנים לאחר וידבר לו קשות: שני בעלי דינין שהיה אחד מהם מלובש בגדים יקרים והשני מלובש בגדים בזויין אומר למכובד או הלבישהו כמותך עד שתדון עמו או לבוש כמותו עד שתהיו שוין אחר כך תעמדו בדין: לא יהיה אחד יושב ואחד עומד אלא שניהם עומדים. ואם רצו בית דין להושיב את שניהם מושיבין. ולא ישב אחד למעלה ואחד למטה אלא זה בצד זה" (הרמב"ם, שופטים, הלכות סנהדרין, פ"כ כא, א-ג).

ערך השוויון בין בעלי הדין מקבל ביטוי בפסיקת בית המשפט העליון, המעלה על נס את הקשר בין הגינות הדיון לבין השוויון בין בעלי הדין: "מערכת שיקולים ערכיים טיפוסית, אשר כל הליך דיון צריך לקחתם בחשבון, היא זו של זכויות האדם... כל הסדר דינוני חייב לנקוט שוויון בין המתדיינים" (בג"צ 3914/92 לאה לב נ' בית הדין הרבני האזורי בתל-אביב-יפו, פ"ד מח (2) 491, 502).

5. יש להימנע מפגיעה בשוויון בין בעלי הדין על-ידי מצב של א-סימטריה, כאשר אחד הצדדים טוען לעצמו בלשון הדיוטות ואילו השני "בלשון פרקליטים מלומדת" (רע"א 6810/97 יהודית בן שושן נ' רוברט בן שושן, פ"ד נא(5) 375, 378). כך גם בבית המשפט לתביעות קטנות, בו ערך השוויון צריך להישמר מבחינה מהותית ולא פורמלית בלבד (בר"ע 1332/99 (ירושלים) רפי בלושטיין נ' דנה ילין, פדאור 00(4) 449 (פיסקה 7 לפסק הדין)).

6. השוויון בין בעלי הדין נפגע כאשר יש פער בין מעמדו ומקצועיותו של מי שמייצג צד אחד לבין הצד האחר המופיע בלתי-מיוצג. לפיכך, מקום בו הותר ייצוג למי מהצדדים, ראוי, ככלל, להתירו גם לבעל הדין שכנגד. הדבר נובע הן מלשון החוק (סיפא לסעיף 63(א) לחוק) והן מערך השוויון ומעקרונות כלליים של השיטה בדבר ניהולו התקין וההוגן של ההליך השיפוטי. התיר בית המשפט ייצוג על-ידי עורך דין או בא כוח אחר בהתאם להוראות ולתנאים הקבועים בחוק, יתן לכך ביטוי בהחלטה כתובה. בנוסף, כאשר בפני בית המשפט לתביעות קטנות מופיע מטעם חברת ביטוח או גוף אחר עורך דין העובד בחברה, אין, בעקרון, הבדל בינו לבין עורך דין חיצוני והעדר השוויון בין מעמדו ויכולתו להעלות את טענות החברה לבין מעמדו של הדיוט נטול ייצוג, ברור מאלינו. בעיה דומה יכולה להיווצר גם כאשר המייצג אמנם אינו עורך דין במקצועו, אך, מעמדו וניסיונו במסגרת החברה יוצרים חוסר שוויון בינו לבין הצד שכנגד, שאז יש לשקול להרשות למקורב לו להופיע בשמו.

7. סוף דבר. על בית המשפט לשמור על ההסדרים שנקבעו בחוק לעניין ייצוג בבית המשפט לתביעות קטנות ולהקפיד ככל שניתן על שוויון בייצוג בין הצדדים המתדיינים לפניו. ככלל, יופיעו הצדדים בלתי מיוצגים ואין לאפשר לצד להסתייע בבא כוח שייצוגו לא הותר במפורש. מקום בו הותר ייצוג מטעמים מיוחדים שירשמו, ידאג בית המשפט לשמור על שוויון בייצוג והכל לפי שיקול דעתו בהתאם לנסיבות. הקפדה על הכללים האמורים גם תמנע תחושת קיפוח ועוול בקרב המתדיינים הבלתי מיוצגים.

בכבוד רב,

ט' שטרסברג-כהן
נציבת תלונות הציבור על שופטים